

Криміналістичний вісник Наук. практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; КНУВС.

3. «Від гучних заяв до практики: реалії регулювання штучного інтелекту» Електронний ресурс: <https://cedem.org.ua/analytics/regulyuvannya-shtuchno-go-intelektu/>.

4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#n8>.

5. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА УЧАСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ

Герасименко Ольга,

*докторка філософії в галузі «Психологія»,
завідувачка сектору психологічних досліджень лабораторії
мистецтвознавчих, лінгвістичних та психологічних досліджень
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України*

Лиманська Анна,

*судовий експерт сектору психологічних досліджень лабораторії
мистецтвознавчих, лінгвістичних та психологічних досліджень
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України*

Злочинність неповнолітніх в Україні не лише залишається серйозною соціальною проблемою, а й набуває якісно нового змісту. За даними сучасних кримінологічних досліджень, злочинність неповнолітніх в Україні має здебільшого груповий характер. Значна частина злочинних груп неповнолітніх скоюють корисливі та корисливо-насильницькі злочини [1, с. 6–26]. Відповідно до психологічних досліджень, останнє десятиліття злочинні групи неповнолітніх дедалі частіше вирізняються жорстокістю, цинізмом, мають адиктивні форми поведінки (наркоманія, алкоголізм, токсикоманія) [2, с. 611]. У зв'язку з цим помітно зростає потреба

у використанні юристами різних форм психологічних знань, які відповідають сучасним запитам теорії та практики міждисциплінарних наук (психології та юриспруденції).

Основною процесуальною формою використання спеціальних психологічних знань є судово-психологічна експертиза. Відповідно до ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України [3], експерт – це особа, яка має наукові, технічні або інші спеціальними знання, призначена в порядку, установленому цим Кодексом, для проведення судової експертизи. Під час розслідування групових злочинів, учинених за участю неповнолітніх, для правової кваліфікації таких злочинів перед слідчим та судом постають завдання не лише визначення виду злочинної групи за ступенем її організованості, установлення ролі кожного учасника під час скоєння групових злочинів (хто був організатором, виконавцем, підбурювачем, посібником) з метою індивідуалізації кримінальної відповідальності, а й установлення здатності неповнолітніх розуміти фактичне значення своїх дій, керувати ними на момент скоєння злочину та передбачати його наслідки [4, с. 502–506].

Існує низка чинників, які впливають на формування особистості неповнолітнього злочинця (соціальні, ідеологічні, моральні, економічні, соціально-побутові та інші), які необхідно враховувати для розуміння мотиваційних чинників поведінки особи та передумов створення злочинної групи [5, с. 168–169].

Оскільки експерт у галузі психології не лише досліджує матеріали кримінального провадження, але й проводить психодіагностичне обстеження фігурантів, щодо яких у документі про призначення експертизи ставлять запитання, то виявлені експертом під час психодіагностичного обстеження особи її індивідуально-психологічні особливості (зокрема, підвищена агресивність, підкореність, жорстокість, нерішучість тощо) та провідні мотиваційні чинники поведінки можуть суттєво сприяти об'єктивному розслідуванню.

Використання спеціальних психологічних знань під час судової експертизи також набуває значущості, коли у справах про групові злочини, учинені неповнолітніми, розглядають питання щодо встановлення здатності особи усвідомлювати суспільну небезпеку своїх дій, рівень її розвитку, поінформованості її про загальновизнані соціальні норми та правила поведінки, наявність та сформованість в особі навичок соціально-прийнятної поведінки, особливостей впливу на особу сім'ї та найближчого оточення, відповідності її кругозору, знань та успішності тощо вимогам, які висуваються до людей даної вікової категорії [6, с. 49–66].

Крім того, така судова психологічна експертиза може бути корисною для прогнозування подальшого розвитку неповнолітнього, можливостей та шляхів його виправлення, що має значення при вирішенні питання про застосування до нього примусових заходів виховного впливу.

Як свідчить практика судово-психологічної експертизи, неповнолітні правопорушники, які беруть участь у скоєнні групових злочинів, є фізично та психічно здорові особи чоловічої статі віком 14–17 років із рівнем психічного розвитку, який відповідає нормі або нижній межі норми; вони усвідомлюють караність і протиправність скоєного, але до того ж мають недостатньо розвинені моральну та мотиваційну сфери, не мають захоплень і не зайняті соціально прийнятними видами діяльності, проживають у неповних сім'ях із порушеною соціалізацією, мають задовільний матеріальний стан та санітарно-гігієнічні умови; учиняють злочини не з причин психічних розладів або психічних порушень або важкого матеріального становища, а через несформованість власної морально-сислової сфери.

Для таких груп неповнолітніх правопорушників характерна примітивність об'єднання учасників за типом компаній, у яких стосунки однаковою мірою можуть будуватися як за принципом симпатії, так і за принципом субординації, і які однаково можуть мати як низький, так і високий рівень організованості. Цим групам властива короткочасність функціонування і незначна чисельність учасників, але вони скоюють численні правопорушення.

Отже, роль судового експерта-психолога під час розслідування групових злочинів є важливою для всебічного розуміння подій, що відбулися, з урахуванням індивідуальних особливостей фігурантів та мотиваційних чинників поведінки. Завдяки професійному аналізу психологічних аспектів групової поведінки та індивідуально-психологічних особливостей, притаманних особі, експерт сприяє більш об'єктивному та справедливому розслідуванню, що в підсумку впливає на прийняття законних та обґрунтованих рішень у судовому процесі. За результатами проведення судово-психологічної експертизи експерт-психолог може дати висновок про те, чи здатний неповнолітній розуміти фактичне значення своїх дій, керувати ними в момент скоєння злочину та передбачати його наслідки, а також надати відповідь на запитання стосовно того, який індивідуально-рольовий статус має підекспертна особа в злочинній групі (лідер, підвладний, ведений тощо) і чи це зумовлено її індивідуально-психологічними властивостями та особливостями соціально-психологічної структури злочинної групи (злочинного угруповання).

Література:

1. Калімбет І. Л. Розслідування групових корисливо-насильницьких злочинів неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 211 с.
2. Петечел О. Ю. Формування злочинних груп неповнолітніх: психологічний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 55. С. 611–615. URL: <http://www.apdp.in.ua/v55/122.pdf> (дата звернення: 02.08.2024).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.08.2024).
4. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология : учебник. Харьков, 2002.
5. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика вікових особливостей криміногенної поведінки неповнолітніх. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 166–173.
6. Сизоненко А. Детермінанти злочинної поведінки неповнолітніх. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 127–135. DOI: 10.32837/yuv.v0i6.2274 (дата звернення: 02.08.2024).

МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ МЕТОДУ UV-VIS СПЕКТРОСКОПІЇ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ ШТРИХІВ КУЛЬКОВИХ РУЧОК

Герасімов Віктор,

кандидат фармацевтичних наук,

судовий експерт Запорізького відділення

*Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Сучасні чорнила кулькових ручок – це складні суміші, що складаються з декількох барвників або пігментів, суспендованих у розчиннику, а також різних добавок, призначених для регулювання таких властивостей, як в'язкість, стійкість або адгезія. Чорнила кулькових ручок є найпоширенішими рецептурами чорнил, що використовуються сьогодні, хоча поступово поширюється використання чорнил гелевих та масляних ручок.

Сучасні кулькові чорнила зазвичай складаються з синтетичних барвників, розчинених у розчиннику на основі гліколю або бензилового спирту. Це дає змогу